

Redskap för fördjupad landskapsanalys och förståelse av villkor för och organisation av renskötseln i äldre tid är ett av målen för ett pågående forskningsprojekt vid AC.

Fjällforskning

Nu förbereder vi fältarbetena för vår pågående forskning om markanvändningshistoria och vegetationsförändringar i fjällområdet.

Fältarbeten

Inom ramen för ett tvärvetenskapligt samarbetsprojekt med Mittuniversitetet gör vi under sommaren datafångst i fält på flera platser i det sydliga fjällområdet. Frågeställningen är formulerad kring funktionella och kronologiska aspekter på renskötselns markanvändning och kombinerar ämnena arkeologi och miljövetenskap.

Kultur- och samhällsanalyser på uppdrag

Vi påminner i samband med detta om att vi i vårt ordinarie tjänsteutbud utför rennäringsstudier och sociala konsekvensbeskrivningar för MKB:er. Allt med aktuell forskningsanknytning!

På gång

Kulturmiljöanalyser i Västernorrland och Jämtland.

Exkursion till Ångermanlands brantkust, eller Höga kusten, som den kallas i dag. Det blir en Höga kusten-klassiker: Överveda, Ringkallen, Nordingrå kyrkoruin och mycket mer.

Arkeologisk utredning för detaljplan i Åre, Jämtland, och för vindkraft i Uppvidinge, Ljungby och Växjö, Kronoberg.

Täckningsgrad

Bestämna ambitionsnivåer för arkeologiska utredningar, det gör på olika sätt både länsstyrelserna i samband med särskild utredning och företagare som själva upphandlar frivilliga utredningar. Det är mycket ovanligt att man explicit i en anbudsinfordran anger i vilket tempo fältinventeringsdelen av utredningen skall utföras. Men fältarbetstakten avgör hur många av fornlämningarna man hittar. I andra branscher kvantifierar man sina mål för att kunna uppnå och utvärdera dem. Kvantifiering av målsättningar inom uppdragsarkeologin är fortfarande rudimentär.

Täckningsgrad

Täckningsgrad är en bortglömd term som kan användas för att kvantifiera ambitionsnivå för utredningar. Det användes som planeringsinstrument av RAÄ:s fornminnesinventering och avsåg då fältinventerad yta per anställningsdag. Täckningsgraderna varierade över landet men kunde ofta ligga på mellan 1 och 4 kvadratkilometer, alltså 100 och 400 hektar. Det finns också extrema exempel på över 3000 hektar!

Ambitionsnivå

Tänk dig att du skall beställa ommålning av ditt hus. Vill du att målaren skall måla alla brädor i panelen, varannan bräda eller var tionde? Jämförelsen må ha någont, men resonemanget kan överföras på arkeologiska utredningar.

Om var tionde bräda målas så motsvarar det ett vanligt tempo för RAÄ:s fornminnesinventering 1938-1996 i stora delar av landet. Det betyder förstås att det finns stora ytor som ingen fornminnesinventerare besökt – något att tänka på för alla som felaktigt utgår från att inga fornlämningar på kartan (FMIS) betyder inga fornlämningar i terrängen. Särskilt viktigt är det att komma ihåg vid bygglov och alla tillstånd som meddelas utan att arkeologisk utredning blir aktuell.

Särskilda utredningar tillkom i 1988 års Kulturminneslag för att lösa problemet med f.d. fornminnesregistrets brister som planeringsunderlag.

Vi har sett enstaka exempel där en länsstyrelse specificerat fältarbetstakten för utredning steg 1. I ett fall var täckningsgraden 10 hektar, i det andra 150 hektar. Alla brädor målas (två gånger) i det förra fallet, var sjätte bräda målas i det senare.

Vilken täckningsgrad är rätt?

Vad som är rätt täckningsgrad beror på många faktorer, t.ex. topografi, vegetation, fornlämningsmiljö, ett områdes tillgänglighet, jordartsfördelning och, självfallet, vem som inventerar. Låga täckningsgrader förutsätter t.ex. att stora ytor kan undantas eller att

sikten är god – som exempelvis i områden med mycket myrmark respektive på kalvfjäll – eller en mycket skicklig inventerare. Höga täckningsgrader är nödvändiga i områden med många och komplexa fornlämningsmiljöer.

Vem inventerar?

En viktig faktor i sammanhanget är vem som inventerar. En skicklig inventerare kan göra mycken nytta på kort tid, i synnerhet den som har goda kunskaper i naturgeografi, eftersom landskapets förändringar sedan forntiden är nyckeln till förståelse för vad man kan finna var. Men det måste vara uppenbart för alla att fornlämningsförekomst på platser som inte besiktigats är fortsatt okänd. Ett område utan run-R i FMIS kan lika gärna eller, procentuellt sett faktiskt snarare, betyda att ingen letat där, än att inga fornlämningar finns där.

Kvantifiera mera

Av detta kan man lära dels att FMIS aldrig kan användas för att dra slutsatser om var fornlämningar INTE finns, dels att det är nödvändigt att kvantifiera ambitionsnivåer. Enklaster detta i utredningssammanhang med hjälp av täckningsgrader.

Uppdragsarkeologin lider fortfarande i stor utsträckning av en brist på kvantifierade målsättningar, men det finns alltså en lösning. Alla utredningar, särskilda och frivilliga, passerar länsstyrelserna antingen i form av beslutsärenden enligt KML eller i form av samråd. Här kan länsstyrelserna styra ambitionsnivåerna så att de aldrig underskrider lägsta godtagbara standard. Företagarna kan vid samråden kräva att länsstyrelserna anger kvantifierade ambitionsnivåer – specificerade täckningsgrader i form av inventerad yta per arbetsdag – som innebär att de kan lita på att deras frivilliga, egenupphandlade utredningar når den ambitionsnivå länsstyrelsen önskar.

En kvantifierad täckningsgrad ger vidare oss undersökare en möjlighet att skriva offerter på samma underlag. Skall hela huset målas, alla brädor i panelen, varannan eller var tionde?